

ШАХСНИНГ КАСБ ЮЗАСИДАН ЎЗ ВАЗИФАЛАРИНИ ЛОЗИМ ДАРАЖАДА БАЖАРМАГАНЛИГИ ОҚИБАТИДА ОИВ НИ ЮҚТИРИШ ЖИНОЯТЛАРИНИ ТЕРГОВ ҚИЛИШДА РАҚАМЛИ ТЕХНОЛОГИЯЛАРНИНГ ЎРНИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ

Т.Х.Курамбаев

Ўзбекистон Республикаси ИИВ Академияси Киберхуқуқ кафедраси
бошлиғи, ю.ф.б.ф.д. (PhD), доцент, подполковник
<https://doi.org/10.5281/zenodo.18503082>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 01- fevral 2026 yil
Ma'qullandi: 03- fevral 2026 yil
Nashr qilindi: 06- fevral 2026 yil

KEY WORDS

ОИВ инфекциясининг юқиш занжирида инвазив (тери бутунлигини бузиш билан боғлиқ) муолажалар энг хавфли бўғин ҳисобланади.

ABSTRACT

Ушбу мақолада Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодексининг 113-моддаси 5-қисмида назарда тутилган жиноятларни стоматология клиникалари, гўзаллик салонлари ва сартарошхоналар мисолида тергов қилишнинг методологик асослари таҳлил қилинади. Касбий вазифаларни лозим даражада бажармаслик натижасида ОИВ инфекцияси юқтирилишини исботлашда рақамли далиллар, видео-аналитика ва биоинформатик моделлардан фойдаланиш истиқболлари ёритилган. Мақолада аниқ қазуслар орқали тергов тактикасини такомиллаштириш бўйича тавсиялар берилган.

ОИВ инфекциясининг юқиш занжирида инвазив (тери бутунлигини бузиш билан боғлиқ) муолажалар энг хавфли бўғин ҳисобланади. Бугунги кунда ушбу хавф нафақат давлат шифохоналарида, балки хусусий стоматологиялар, маникюр ва педикюр кабинетлари ҳамда сартарошхоналарда ҳам юқори даражада сақланиб қолмоқда. Жиноят кодексининг 113-моддаси 5-қисми субъектлари сифатида нафақат врачлар, балки ўз касб фаолияти давомида санитария-гигиена қоидаларига риоя қилиши шарт бўлган бошқа шахслар ҳам иштирок этади [1].

Рақамли криминалистиканинг вазифаси — ушбу маиший хизмат кўрсатиш нуқталарида "кўринмас" қолган жиноий эҳтиётсизликни моддий ва электрон далиллар занжирига айлантиришдир.

1. Стоматология ва гўзаллик салонларидаги жиноят излари

Стоматология ва косметология соҳаларида ишлатиладиган анжомлар (бор-машина учлари, маникюр қайчилари, татуировка иглалари) қон билан бевосита алоқада бўлади. Бу ерда жиноятнинг асосий предмети — **стерилизация қилинмаган ёки чала тозаланган асбобдир.**

А.Қ.Қодиров таъкидлаганидек, касб билан боғлиқ бўлган жиноятларда "технологик интизом" исботлашнинг марказида туради [2]. Бироқ, В.А. Жбанков таъкидлаган "шахс тавсифи" [3] хусусий секторда бироз бошқача намоён бўлади: бу ерда кўпинча иқтисодий фойда кўриш мақсадида (электр энергиясини тежаш, мижозлар

оқимини тезлаштириш) стерилизация вақтини қисқартириш кузатилади. Бизнинг фикримизча, буни "иқтисодий мотивли касбий эҳтиётсизлик" деб таснифлаш лозим.

Стоматология клиникасидаги эҳтиётсизлик. Бемор С.стоматологик муолажадан 6 ой ўтиб ОИВ юқтирганини аниқлайди. Клиника ходимлари барча асбоблар стерилланганлигини даъво қилиб, қоғоз журналларни кўрсатишади. Бундай вазиятларда шахснинг айбини исботлаш бироз қийин. Сабаби орадан анча вақт ўтган ва жиноят излари йўқолган ҳисобланади. Бу каби ҳолатларда шахснинг айбини исботлашда қуйидаги технологиялардан фойдаланиш мақсадга мувофиқ:

1. Рақамли исботлаш: терговчи клиникадаги сув ва электр истеъмолининг рақамли ҳисоблагичларини кўздан кечиради. Аниқланишича, бемор қабул қилинган соатларда автоклав (стерилизатор) ишламаган (*электр сарфи ошмаган*). Бу рақамли далил журналдаги ёзувлар сохталлигини ва асбоблар стерилизация қилинмаганини исботлайди [4].

2. Маникюр саломидаги ҳолат. бир нечта мижозлар бир вақтнинг ўзида ОИВ инфекциясини юқтириб олган. Салонда видеокузатув мавжуд.

- **Рақамли исботлаш:** видео-аналитика дастури ёрдамида "мастер"нинг ҳаракатлари ўрганилади. Видеода устанинг бир мижоздан кейин асбобни дезинфекцияловчи эритмага солиш ўрнига, шунчаки салфетка билан артиб, кейинги мижозга ишлатгани аниқланиши мумкин [5].

3. Маникюр, педикюр ва сартарошхоналарда ОИВ инфекциясини юқтириш ҳолатларини тергов қилишнинг ўзига хос хусусиятлари

Гўзаллик салонларида тергов жараёнида **"Рақамли хронометраж"** усулини қўллаш лозим.

1. Мижозларни рўйхатга олиш тизимлари: Иловалар ва онлайн навбат тизимлари орқали инфекция ташувчиси бўлган биринчи мижоз ва ундан кейин келган жабрланувчилар вақти аниқланади.

2. Тўлов тизимлари маълумотлари: Click, Payme ёки терминал чеклари орқали муолажанинг аниқ дақиқалари қайд этилади. Бу М. Рожерс айтган "вақт тамғаси" бўлиб хизмат қилади [6].

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда илмий таклифлар ва исботлаш технологиялари сифатида қуйидагиларни кўрсатиш мумкин:

Мақола доирасида ушбу соҳаларда жиноятларни фош этиш бўйича қуйидаги тизимни таклиф қиламиз:

1. Филогенетик дарахт ва СИ таҳлили: ОИВ вирусининг генетик эволюциясини рақамли моделда қуриш. Агар сартарошхонадаги устанинг қайчисидаги вирус қолдиғи ва беморнинг қонидаги вирус "генетик жиҳатдан бир хил" деб топилса, бу инкор этиб бўлмайдиган далилдир.

2. Гўзаллик салонлари учун "Смарт-Стерилизация" концепцияси: биз қуйидаги норматив талабни киритишни таклиф қиламиз: инвазив хизмат кўрсатувчи барча тадбиркорлик субъектлари стерилизация жараёнини онлайн-камера ёки "ақли" датчиклар орқали қайд этиб бориши шарт.

3. Шунингдек, биз маиший хизмат соҳасидаги бу жиноятларни "оддий эҳтиётсизлик" эмас, балки "технологик хавфсизликни била туриб менсимаслик"

сифатида баҳолаш тарафдоримиз. Бу жазони оғирлаштирувчи омил сифатида ЖК 113-моддасига қўшимча қилиниши мумкин.

Хулоса

Стоматология, маникюр ва сартарошхоналарда ОИВ юқтириш жиноятларини фош этишда рақамли далиллар — бу адолатни ўрнатишнинг ягона кафолатидир. Тиббий ва маиший хизмат кўрсатиш соҳасини рақамли мониторинг қилиш, блокчейн асосидаги стерилизация назорати ва вируснинг рақамли генетик таҳлилини жорий этиш тергов сифатини янги босқичга олиб чиқади. Бу нафақат жиноятни фош этади, балки минглаб инсонларнинг соғлиғини сақлаб қолувчи тизимли тўсиқ бўлиб хизмат қилади.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ўзбекистон Республикаси Жиноят кодекси [Электрон ресурс]. URL: <https://lex.uz/> (мурожаат қилинган сана: 05.02.2026 й.).
2. Қодиров А.Қ. Криминалистика: Назария ва амалиёт. – Тошкент: ИИВ Академияси, 2021. – 450 б. [Электрон ресурс]. URL: <https://akademiyaiiv.uz/> (мурожаат қилинган сана: 05.02.2026 й.).
3. Антонян Ю.М. Личность преступника. Криминологическое исследование. – М.: Норма, 2015. – 368 с. [Электрон ресурс]. URL: <https://znanium.com/> (мурожаат қилинган сана: 05.02.2026 й.).
4. Жбанков В.А. Криминалистическая характеристика преступника. – М.: Юрист, 2012. – 215 с. [Электрон ресурс]. URL: <https://elibrary.ru/> (мурожаат қилинган сана: 05.02.2026 й.).
5. Canter D. Investigative Psychology: Offender Profiling and the Analysis of Criminal Action. Wiley, 2009. – 458 p. [Электрон ресурс]. URL: <https://www.wiley.com/> (мурожаат қилинган сана: 05.02.2026 й.).
6. Hazelwood R.R., Burgess A.W. Practical Aspects of Rape Investigation. CRC Press, 2008. – 400 p. [Электрон ресурс]. URL: <https://www.routledge.com/> (мурожаат қилинган сана: 05.02.2026 й.).